

Nr 17.

Av herr **Petrén m. fl.**, *angående förbättrade lokala förhållanden vid institutet och förskolan för blinda å Tomteboda.*

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 januari 1928 gjorde direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomteboda framställning om åtskilliga förbättringar vid anstalten, nämligen dels omläggning av avloppsledningen och införande av vattenklosetter, dels modernisering av värmesystemet, dels ock utökande av utrymmet beträffande elevernas sovrum, tvättrum och vissa arbetslokaler. Endast för omläggning av den yttre avloppsledningen — utanför själva anstaltsområdet — har anslag begärts i statsverkspropositionen. Om de övriga begärda förbättringarna säger departementschefen, att med dem torde kunna anstå ännu något år, om det också torde vara oemotsägligt, att vittgående förändringar av Blindinstitutets byggnader i en snar framtid måste företagas, detta såväl med hänsyn till de sanitära anordningarna och värmesystemet som till behovet av ökade utrymmen.

På det att riksdagen må bli i tillfälle bedöma, huruvida de begärda förbättringarna verkligen kunna utan allt för stora olägenheter anstå, lämnas här en ur den nämnda framställningen och de i ärendet avgivna yttrandena hämtad redogörelse för de brister, som vidlåda anstalten i fråga.

Den 16 januari 1928 ingav rektorn vid Blindinstitutet å Tomteboda till institutets direktion en skrivelse, däri anföres följande:

”När institutsbyggnaden uppfördes, var den beräknad för 50 gossar och ett lika stort antal flickor. Det ursprungliga förslaget var uppgjort för 125 elever, men sedan riksdagen uttalat, att kostnaderna måste nedbringas, upprättades nya ritningar och nytt kostnadsförslag för det ovan angivna elevantalet.

Vid nu omtalade tid var antalet lärarekrafter 13, nu är det 16. Antalet tjänstepersonal var 15, men har sedan dess måst höjas till 20. Skolköksundervisning, skomakeri, maskinstickning, pianostämning, blindskriftstryckeri med bokförlag ha tillkommit utan att lokalerna utökats. Under sådana omständigheter torde det ej vara ägnat att förvåna, om trångboddheten är stor och att man nödgats utnyttja varje vrå, vare sig den visat sig lämplig för ändamålet eller ej.

Efter ikraftträdande av lagen om obligatorisk blindundervisning 1896 blev fort nog elevantalet särskilt beträffande gossarna betydligt större än det beräknade. Därför måste man på grund av bristande utrymme överflytta ett avsevärt antal av de större gossarna till Hantverksskolan för blinda i Kristinehamn. Men trots att under en följd av år därstädes undervisats 15 institutselever, har det vid institutet under de senaste åren varit omkring 60 gossar. Vid början av innevarande läsår var det 62. Svårigheterna beträffande utrymme särskilt med hänsyn till sovsalar och tvättrum ha gjort sig allt mera kännbara. De förra, som till antalet äro tre för gossarna och tre för flickorna, äro överbelagda. Varje

barn å gossavdelningen har en golvyta av ej fullt tre kvm. Sängarna, som äro placerade med gavlarna mot väggarna, stå i de mindre sovrummen utan mellanrum. Plats för stol eller pall att användas vid av- och påklädning finns ej, och måste eleverna lägga sina kläder i sängen under natten. Tvättrummen äro mycket små med en golvyta av 0,4 kvm. per elev. Sex elever få nyttja samma tvättställ.

På flickavdelningen är trängseln ej så stor, beroende på ett något mindre barnantal. Men även där äro sovsalarna överbelagda, och tvättrummen av samma ringa utrymme som å gossavdelningen.

Som exempel på trångboddheten i övrigt kan nämnas, att gossarnas ena dagrum får tjänstgöra som skomakerverkstad, och att avklädningsrummet invid gymnastiksalen har måst tagas till verkstad åt den sömmerska, som har att lappa gossarnas kläder.

Av ovanstående torde framgå, att åtgärder för avhjälpande av de påtalade svåra olägenheterna äro oundgängligen nödvändiga. I samma flygel som gossarnas sovsalar och under dessa ligger rektors bostad och intill denna tvenne mindre expeditjonsrum, utgörande tillsammans 10 rum, kök och jungfrukammare inberäknade. Genom att använda dessa rum och företaga lämpliga omändringar av såväl dessa som några andra, skulle jämförelsevis billigt nödigt utrymme kunna vinnas såväl beträffande sovsalar som andra erforderliga lokaler. Åt rektor borde i stället uppföras en fristående bostad.

Att överflytta ännu flera elever till Kristinehamnsskolan för att därigenom minska trängseln å gossavdelningen låter sig ej göra. Redan nu disponerar institutet 25 procent av de vid Hantverksskolan förefintliga platserna. Även om sistnämnda skola skulle vara i stånd att framdeles mottaga ytterligare ett mindre antal institutselever, kan det ej bli så många, att trångboddheten å gossavdelningen upphör. Eleverna kunna nämligen ej överflyttas till Hantverksskolan, förrän de inhämtat det föreskrivna måttet av vanliga skolkunskaper. Som inackorderingskostnaden för varje institutselev vid Hantverksskolan uppgår till 3 kronor per dag, under det kosthållet här vid institutet är omkring 85 öre, är det av ekonomiska skäl ej önskvärt att företaga allt för många överflyttningar. Att överflytta en del institutsflickor till Hantverksskolan för blinda kvinnor i Uppsala är av flera skäl ej möjligt.

Det uppvärmningssystem, som anlades vid institutets uppförande, har sedan den tiden varit i bruk utan någon som helst omläggning eller mera omfattande reparation med undantag av enstaka omtubningar av de båda ångpannorna. Under de gångna fyratio åren ha såväl rörledningar som värmeelement blivit allt mera anfrätta och sönderrostade, varför de senaste åren tillfälliga reparationer allt oftare måst företagas. Nu är uppvärmningssystemet så bristfälligt, att det torde vara uteslutet att längre försöka reparera detsamma, utan måste det helt påbyggas.

Det nuvarande uppvärmningssystemet är byggt för högtrycksånga och koleldning, ett system som vid tiden för institutets uppförande var det mest brukliga. Emellertid har anläggningen tyvärr aldrig fungerat till belåtenhet. Då koleldningen fordrar ett ständigt tillförande av bränsle och ett noggrant övervakande, har av ekonomiska skäl eldningen nattetid måst inställas. Följden har blivit, att temperaturen denna del av dygnet under den kallare årstiden varit allt för låg. Trots att man vid kall väderlek påbörjat eldningen kl. 4.30 f. m. och avslutat densamma kl. 9 e. m. är en temperatur av 11—12 grader i de mot norr liggande sovrummen ej ovanlig. Under förfluten och innevarande vinter har temperaturen i rummen varit lägre än förut, beroende på att de bristfälliga rörledningarna ej tåla det ångtryck, som för en tillräcklig uppvärmning skulle vara erforderligt.

Den bakom institutet liggande förskolan hade till år 1919 en egen värmecentral. Då kokspannorna vid nämnda tid voro helt obrukbara, beslöt man av sparsamhetsskäl och möjligen med tanke på en förestående omläggning av hela värmesystemet att ej ersätta de förbrukade pannorna med nya utan i stället draga en ledning från institutets värmecentral. Men härvid visade det sig nödvändigt att leda såväl ångan som kondensvattnet genom samma rör, vilken anordning vållat att förskolans uppvärmning blivit ännu sämre än institutets. Förskolans nuvarande uppvärmningssätt omöjliggör all reglering av värmen. Vid skoldagens början är temperaturen kalla dagar omkring 13 grader för att sedan under dagens lopp stiga till över normal temperatur. Som ventilerna å elementen måste vara öppna rinner ofta vatten ut på golvet och skadar dessa jämte förefintliga mattor.

Förutom instituts- och förskolebyggnaderna finnas tvenne lärarebostäder, en byggnad inrymmande sjuksalar, läkares mottagningsrum, blindskriftstryckeriet samt en del bostäder för personalen, en annan byggnad med tvätt-, tork- och mangelrum samt en portvaxtsstuga. Dessa byggnader med undantag av ena lärarevillan uppvärmas med kakelugnar, vilket även är förhållandet med rektorsbostaden, husmoderns och maskinistens bostad, som äro belägna inom institutet. För uppvärmningen av dessa lokaler åtgå årligen betydande vedmängder, och förorsakar huggningen, inbäringen av veden och eldningen ett betydande arbete. När därför uppvärmningssystemet nu måste ombyggas, torde det vara skäl att taga under övervägande, om det ej ur ekonomisk synpunkt vore fördelaktigt, att samtliga lokaler uppvärmdes från en och samma värmecentral.

Samtidigt med omläggningen av värmesystemet kräves, att avloppsledningen för spillvattnet och det föråldrade klosettsystemet ombyggas. Avloppet för spillvatten går från institutet under Tomteboda bangård och därefter i ett öppet dike till Ulvsundasjön. Samma ledning mottager spillvatten även från statens järnvägars stationshus, bostadshus, lokomotivstallar och verkstäder vid Tomteboda bangård, tvenne banvaxtsstugor, präst- och kaplansgårdarna, kommunalkontoret, en vaktmästarebostad å Stockholms norra begravningsplats ävensom dränering från nämnda kyrkogård och Solna kyrkogård. Med anledning av inspektion inom Solna kommun har förste provinsialläkaren till hälsovårdsnämnden i Solna anmärkt, att nämnda öppna dike är synnerligen förorenat och har karaktären av ett kloakdike med därav åtföljande sanitära olägenheter, och hemställt, att lämpliga åtgärder måtte vidtagas. I skrivelse till direktionen den 28 sistlidne november har hälsovårdsnämnden i Solna hemställt om ändring av avloppsförhållandena för Blindinstitutet och framställt önskvärdheten av att det otidsenliga klosettsystemet måtte utbytas mot vattenklosetter. Kungl. järnvägsstyrelsen har från hälsovårdsnämnden erhållit en liknande skrivelse beträffande nämnda öppna avloppsledning. På därom gjord förfrågan har jag funnit, att järnvägsstyrelsen är villig att samarbeta med direktionen för frågans lösning.

Beträffande avloppsförhållandena framhåller hälsovårdsnämnden, att sedan kommunens avloppsledningar blivit framdragna till ett stycke väster om Solna prästgård, och lutningsförhållandena från Kontrollkontoret, Tomteboda järnvägsstation och Blindinstitutet medgiva, att servisavloppsledning från nämnda ställen kan dragas till huvudledningen, en dylik bör anordnas i stället för det nuvarande öppna diket. Genom en dylik anordning blir det möjligt att å institutet införa vattenklosetter, vilket ej är fallet, om avloppsledningen drages till Ulvsundasjön. Till nämnda vatten få nämligen avloppsledningar från vattenklosetter ej dragas. Den tilltänkta servisledningen kommer endast att gälla Blindinstitutet och Statens järnvägar.

Systemet med tunnor för uppsamlingen av såväl urin som latrin är fortfarande

i bruk, som då institutet byggdes. Antalet elever och i institutets tjänst anställda jämte deras familjer uppgå till 233. Dylika klosetter å en plats med så stort antal människor är en anledning till ständig otrevnad. Överallt förorsakar det en luftförsämning, vilken i synnerhet under den varma årstiden är svår att uthärda.

I samband med nu påtalade ombyggnader behöva tvättrummen, badrummen och möjligen även tvättanläggningen bli föremål för reparationer och utvidgningar”.

Efter mottagandet av denna redogörelse för bristerna i de lokala förhållandena vid institutet ingav direktionen för detsamma ovannämnda skrivelse, däri — efter framhållande av att behovet av omedelbara åtgärder vore i hög grad trängande — yttrades följande:

”Givetvis har direktionen redan tidigare haft sin uppmärksamhet riktad på bristerna beträffande avlopp och klosettsystem, uppvärmningsförhållandena samt att i och med elevantalets tillväxt och arbetets utvidgning lokalerna blivit allt mera otillräckliga. I det längsta har man dock velat undvika framställningar ang. ombyggnader särskilt med hänsyn till osäkra prisförhållanden. Nu är det emellertid icke möjligt att längre uppskjuta de erforderliga förbättringarna. Direktionen nödgas anse, att de hygieniska förhållandena vid anstalten ge anledning till allvarliga farhågor, om ej snara åtgärder vidtagas.

Särskilt vill direktionen framhålla, att frågorna just nu blivit aktualiserade genom ingripande av vederbörande hälsovårdsmyndighet. Omläggningen av klosettsystemet och avloppsledningen, vilket senare måste utföras i samarbete med Statens järnvägar, fordrar ett snart ingripande. För sin del har Statens järnvägar redan igångsatt en utredning. När sålunda i varje fall avsevärda arbeten i byggnaderna måste företagas, torde det vara ekonomiskt fördelaktigt att samtidigt även upptaga frågan om värmeledningen. Direktionen vill emellertid understryka, att denna fråga även enbart för sig är i ett sådant läge, att snara åtgärder äro av nöden. Då i varje fall sålunda betydande rubbningar i byggnadskroppen komma att uppstå, är det av största betydelse, att samtidigt härmed frågan om utvidgade lokaler vinner sin lösning. På detta sätt har direktionen föranletts att upptaga samtliga frågor i ett sammanhang.”

Denna direktionens skrivelse gick ut på en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt byggnadsstyrelsen att verkställa utredning och utarbeta kostnadsförslag beträffande de begärda förändringarna.

Sedan denna hemställan av Kungl. Maj:t bifallits, utarbetades genom byggnadsstyrelsens försorg tvenne alternativförslag.

Enligt det ena förslaget, betecknat som alternativ I, skulle den nuvarande huvudbyggnaden påbyggas med en våning på båda sidor om mittpartiet, vilket är en våning högre än den övriga byggnaden. Genom att till denna nya våning förlägga bostadslägenhet för rektor jämte expedition med väntrum (tillika bibliotek, som nu saknas) ävensom bostäder för två lärare (musikläraren och handarbetsläraren) och fem lärarinnor samt ytterligare två personalrum vunnes den fördelen, att man i de tre nedre våningarna finge plats till samtliga för eleverna erforderliga lokaler, även det nu i mittelpartiets fjärde våning belägna musikrummet för gossar. Enligt det med alternativ II betecknade förslaget skulle en särskild byggnad uppföras för rektorsbo-

stad samt expedition med väntrum (tillika bibliotek) och en del personalrum förläggas till huvudbyggnadens vind, medan musikrummet för gossar och musiklärarens bostad skulle bli kvar i sina nuvarande lokaler i fjärde våningen. Enligt båda alternativen skulle i våningen en trappa upp den nuvarande rektorsbostaden apteras till läro- och arbetslokaler, i våningen två trappor upp de stora sovsalarna avdelas i mindre salar och tvättrummen utökas, tvättinrättningen — vilken, inrymd i en bakom sjukhuset liggande ekonomibyggnad, nu är synnerligen primitiv och tidsödande samt kostbar ur bränslesynpunkt — förlägges till huvudbyggnadens källarvåning, köksavdelningen erhålla nya, synnerligen välbehövliga bilokaler (renseri och förrådsutrymmen) samt bad, som nu endast finnes för eleverna, anordnas för lärarna å vinden, för personalen i övrigt i källaren. Övriga smärre förändringar i inredningen torde, under hänvisning till akterna i frågan, här kunna förbigås. Vidare skulle enligt båda förslagen vattenklosetter anordnas i samband med den nya avloppsledningen samt nytt värmeledningssystem anläggas, omfattande dels två nya högttryckspannor för levererande av ånga till tvättinrättningen, ångkokapparaterna och varmvattenberedningen samt för uppvärmning medelst motströmsapparater, dels två varmvattenpannor för uppvärmning under natten, som nu saknats, varigenom mycket obehag vållats.

Av de båda förslagen, av vilka alternativ I beräknats kosta 493,500 kronor och alternativ II 484,500 kronor, har det första, på grund av dess större fördelar, förordats av såväl direktionen för institutet som de i ärendet hörda myndigheterna, byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen. Vid direktionens ifrågavarande yttrande, som avgavs den 29 juni 1928, var fogat en av 1:ste provinsialläkaren i länet till institutets rektor ingiven inspektionsberättelse, vilken var av följande lydelse:

”Undertecknad, som denna dag inspekterat institutet, vill i anledning av gjorda iakttagelser, framhålla följande:

Sovsalarna, i och för sig alltför stora, äro i hög grad överbelagda. Den största salen, avsedd för 25 elever, har en storlek av $14,7 \times 6 \times 3,7$ m., vilket per elev gör $3\frac{1}{2}$ meters golvyta och luftkub av 13,1 kbm. De andra två salarna med en storlek av $10 \times 4,92 \times 3,7$ m. och avsedda för 17 (stundom belagda med 18) elever, ha en golvyta per säng av blott 2,9 kvm. och en luftkub av 10,7 kbm. I ett dylikt internat har man dock ansett sig kunna fordra en luftkub av 20 kbm. per elev i sovrummen, och att sängarna om möjligt stå på $1\frac{1}{2}$ meters avstånd från varandra. Här däremot stå sängarna så tätt, att man knappt kan taga sig fram mellan dem, och förutom bäddarna finnes i rummet ej plats för någon mera möbel än 1 (en!) stol.

Utom andra stora olägenheter medför en så stark överbeläggning av sovrummen betydligt ökad risk för spridande av förkylnings- och andra smittosamma sjukdomar bland eleverna.

Ventilationssystemet är föga effektivt, vilket än mera försämrar förhållandena. Det är därför högeligen önskvärt, att flera ej så stora sovrum anordnas, i vilka betydligt större utrymme per sängplats än nu beredes.

Uppvärmning sker medelst högttrycksånga och hela systemet är föråldrat, medförande alltför starka temperaturväxlingar i rummen.

Tvätttrummen äro dels alldeles för små, dels olämpligt belägna, i det att tvenne av dem förlagts till ändarna av tvärkorridorerna, som därigenom ligga i halvmörker.

Klosettsystemet är synnerligen olämpligt med 5 torrklsetter i en rad i ett rum, som saknar ventilation — utom sommartiden, när fönstret kan hållas öppet — varför obehaglig lukt sprides till utanför liggande korridor. Synnerligen önskvärt vore därför, att vattenklsetter anordnades.

Lärosalarna äro på det hela taget i gott skick.

Förskolan för blinda.

Även här äro sovrummen överbefolkade; med en storlek av $11,5 \times 5,5 \times 3,67$ m. kommer på varje (av de 18) barnen 3,5 kvm. golvyta och en luftkub av 12,9 kbm., vilket är för litet, i all synnerhet som ventilationen är föga effektiv. Sängarna stå också alldeles för tätt, vilket ur smittosynpunkt är olämpligt.

Värmesystemet — högtrycksånga från institutets värmepanna — lär fungera mycket otillfredsställande med alltför starka temperaturväxlingar.

Avloppet från området går f. n. i en ledning under S. J:s bangård och sedan i öppet dike, mynnande i Mälaren bortom Karlberg. Anmärkning har gjorts mot detta dike, men täckt avlopp kan beredas till en av Solna kommun framdragen ny avloppsledning. Utföres detta, kunna vattenklsetter inrättas, vilket som nämnts är synnerligen önskvärt.

Stockholm den 12 juni 1928.

Ch. Lundberg.”

Skolöverstyrelsen betonade i sitt den 3 augusti 1928 avgivna yttrande i ärendet, att det förordade förslaget till avhjälpande av bristerna snarast borde bringas till förverkligande, samt hemställde att Kungl. Maj:t måtte i framställning till 1929 års riksdag äska erforderliga medel för arbetenas igångsättande.

Slutligen må här nämnas, att direktionens ordförande, landshövding Nils Edén, den 24 november 1928 till chefen för ecklesiastikdepartementet ingav en ny skrivelse för meddelande att det, sedan direktionens yttrande i ärendet ingivits, tillkommit en del nya handlingar, som utvisade att tillståndet var mer än betänkligt, och att de föreslagna förändringarna *ofördröjligen* måste vidtagas, om icke anstaltens verksamhet skulle helt äventyras. Dessa handlingar voro:

1) En ny inspektionsberättelse från förste provinsialläkaren i länet, vilken berättelse var av följande lydelse:

”Till Direktionen över Kungl. Blindinstitutet, Tomtebodan.

Sedan undertecknad den 12 juni 1928 under pågående ferier verkställt sanitär inspektion av institutets och förskolans lokaler, därvid synnerligen allvarliga hygieniska missförhållanden konstaterades, samt ansett det önskvärt att undersöka förhållandena under pågående läsår, har jag denna dag gjort förnyat besök och därvid fått ytterligare bekräftelse beträffande de anmärkningar, som gjordes nämnda dag.

I min föregående rapport har som huvudsakliga brister framhållits *dels* den alltför starka överbeläggningen i sovsalarna, vilken medför ytterligare svårigheter genom olämpliga och otidsenliga värme- och ventilationsanordningar, *dels*

tvättrummens olämpliga läge och alltför ringa utrymme, dels den synnerligen otrevliga anordningen med torrklosetter.

Vad särskilt beträffar utrymmet i sovsalarna — i vissa rum nedgående ända till en golvyta av 2,9 kvm. och en luftkub av 10,7 kbm. per elev — understiga dessa mått väsentligt vad man anser sig kunna fordra i rum, som skola bebos av människor. I detta hänseende må hänvisas till hälsovårdsstadgan § 8 mom. 2 och 3. När man inträder i korridoren å institutets tredje våning, där sovsalarna äro belägna, slår det mot en en unken luft, och vid öppnande av dörrarna till klosett-rummen tillkommer en mycket obehaglig stank från dessa.

I en på sådant sätt förorenad luft skall ett 120-tal ungdomar tillbringa sina nätter, liggande i sängar, som stå sida vid sida, och i rum, där temperaturen kan växla 10 grader från kväll till morgon. Att det under sådana förhållanden uppstår synnerligen stor risk för uppkomsten av s. k. förkylningssjukdomar m. m. är uppenbart, vilket också bestyrkes av det stora antalet sjukdagar.

Ovan anförda brister äro av den allvarliga beskaffenhet, att de enligt mitt förmenande tarva skyndsamma åtgärders vidtagande. För övrigt hänvisar jag till min förut nämnda skrivelse av den 12 juni 1928.

Stockholm den 22 november 1928.

Ch. Lundberg.

Förste provinsialläkare."

2) En skrivelse från anstaltens läkare av följande innehåll:

"Till Direktionen över Kungl. Blindinstitutet, Tomtebodan.

Sedan jag under den nu snart tilländalupna höstterminen i egenskap av läkare vid Blindinstitutet varit i tillfälle att närmare sätta mig in i de vid institutet rådande förhållandena, anser jag mig böra för direktionen framlägga mina synpunkter rörande behovet av genomgripande förändringar i elevernas bostadsförhållanden.

Vid en granskning av redogörelserna för de två senaste arbetsåren 1926—1928 finner man att antalet sjukdagar utgjort resp. 2,247 och 2,259, vilket med det under dessa år befintliga antalet elever, 143 resp. 145, anger att varje elev under dessa läsår varit sjuk i genomsnitt 15,7 resp. 15,5 dagar. Detta måste anses vara ovanligt mycket och inkräktar ju i hög grad på möjligheterna att bibringa eleverna det bestämda kunskapsmålet.

En väsentlig del av de sjukdomar, som konstituera den stora sjukligheten, äro att hänföra till den grupp av åkommor, som brukar benämnas förkylningssjukdomar, t. ex. snuvor med dess komplikationer i näsans bihålor, halsfluss, luft-rörskatarrer, lunginflammationer och icke minst viktigt öroninflammationer med ofta för den blinde särskilt ödesdiger nedsättning i hörsel förmågan.

Söker man efter orsakerna till denna sjuklighet, måste man först och främst granska de förhållanden, under vilka eleverna ha att tillbringa sin tid inom institutet. Den dagliga undervisningen sker ju under de för en skola vanliga formerna med undervisning klassvis. De möjligheter för spridning av infektiösa sjukdomar, som därunder föreligga, äro ju desamma som för alla skolor. Så mycket viktigare blir det att se till huru den övriga delen av dygnet i en dylik internatskola gestaltar sig för barnen.

Vid ett besök i sovsalarna verkar det i hög grad nedslående att se hur stark överbeläggning, som för närvarande är rådande därstädes. I de för gossarna avsedda tre sovsalarna, varav en mäter $14,7 \times 6 \times 3,7$ m. och två $10 \times 4,92 \times 3,7$ m. äro för närvarande inhysta 28 — 18 — 18 elever. Uträknar man den för varje individ disponibla golvytan och luftkuben, finner man att dessa ligga för golvytan mellan 2,7—3,1 kvm. och för luftkuben mellan 10,1—11,6 kbm. Siffror som

måste anses vara absolut för låga och som måste göra att man kan anse vistelsen i dessa rum under en längre sammanhängande tid hälsovadlig. Sängarna komma att stå så tätt, att man endast med svårighet kan komma emellan dem, delvis stå de alldeles intill varandra. Något utrymme för andra möbler än sängarna finnes ej, vilket ju ej bidrager till att giva dessa sovrum någon vidare hemlik prägel. Denna täta beläggning medför ju ock att infektiösa sjukdomar med den största lätthet sprida sig från en individ till en annan, innan några isoleringsåtgärder hinna vidtagas. Den absolut för ringa luftkuben skulle ju i någon mån kunna kompenseras, om ett väl funktionerande ventilations- och uppvärmningssystem finnes. Så är emellertid ej fallet. Uppvärmningen sker med högtrycksånga och temperaturen är underkastad stora växlingar, enligt uppgift uppgående till c:a 10 grader. För ventilationen finnas en del dåligt eller ej alls funktionerande utsugningskanaler och ett antal å ytterväggen placerade ventiler, så belägna att de under natten ej kunna vara öppna, då de i rummen boende skulle bli utsatta för ett synnerligen besvärande drag.

De i anslutning till sovsalarna belägna tvättrummen, delvis åstadkomna genom avbalkning i korridorerna, äro absolut för små och utrustade med ett för elevantalet otillräckligt antal tvättställ. De i tvättrummen befintliga pissoirerna äro olämpliga och sprida en besvärande lukt. Barnens handdukar komma att hänga för tätt tillsammans. Slutligen äro de klosetter, som finnas, av synnerligen underkaltig beskaffenhet. Torrklosetter uppställda i ett litet rum, utan annan ventilationsmöjlighet än genom fönstret, en möjlighet som väl endast kommer till användning sommartid. Latrinkärnen skola vid tömning bäras genom korridorer och trappuppgångar. Från detta klosettrum sprider sig stanken ut i korridorer och sovsalar. Luften i sovsalarna kännes även under dagen, då ingen befinner sig i rummen, osund, och är under natten vämjelig.

I den av flickorna bebodda avdelningen är beläggningen ej fullt så tät, men dock även här för stor. De övriga lokalerna äro behäftade med samma brister som å gossavdelningen.

Att dessa brister i hygieniskt avseende i hög grad bidraga till att nedsätta elevernas motståndskraft mot sjukdomar och underlätta spridningen av infektioner är otvivelaktigt. Som ett bestämt krav måste uppställas vidtagandet av åtgärder för ökning av utrymmet i sovsalarna, uppdelning av de stora sovsalarna i smärre rum, som kunna ges en mer hemlik prägel, inrättandet av ett tidsenligt ventilations- och uppvärmningssystem, ökning av utrymmet i tvättrummen samt omläggning av det nuvarande klosettsystemet till vattenklosetter.

Dessa förbättringar skulle enligt min bestämda övertygelse i hög grad förbättra elevernas allmänna hälsotillstånd och bidraga till att minska sjukligheten. Eleverna skulle ju härigenom även kunna bättre tillgodogöra sig undervisningen och därigenom få större möjligheter i det framtida arbetet för sitt uppehälle.

Stockholm den 23 november 1928.

Erik Böttiger.
Leg. läkare."

3) En skrivelse från konsulterande ingenjören Paul Petersson, vilken skrivelse var av följande innehåll:

"Till direktionen över Kungl. Blindinstitutet.

Undertecknad, som vid flera tillfällen haft anledning att taga kännedom om institutets och förskolans uppvärmningsanordningar, får härmed avgiva följande utlåtande:

Det nuvarande värmesystemet med högtrycksånga, som varit i bruk utan omläggning under en tid av 40 år, är så anfränt, att det är helt uteslutet att längre

kunna reparera detsamma. Då lagning av rörledningar måste företagas, uppstå trots största försiktighet skador å intilliggande ledningar, i det att dessa på grund av sin ålder lätt falla sönder. På detta sätt kan det vara fara värt att vid den kalla årstiden så stora skador inträffa, att de ej omedelbart kunna avhjälpas.

Från ren uppvärmningssynpunkt är systemet synnerligen föråldrat och olämpligt, i det att det ej är möjligt att hålla en jämn värmegrad. Vid ständig eldning få en del lokaler en alltför hög temperatur. Så fort eldningen upphör, är det slut med all värmestillförsel. På detta sätt uppstå onormala temperaturväxlingar.

Förskolans värmesystem, som år 1915 provisoriskt sammankopplades med institutets, är om möjligt ännu sämre. Någon reglering av värmestillförseln är där ej tänkbar. På kvällarna ha sovrummen en temperatur av över 20 grader, under det att den på morgonen enligt uppgift kunnat sjunka till omkring 13 grader och därunder. Som de automatiska luftskruvarna ej fungera, händer det ofta, att vatten utträder genom desamma och förorsakar svåra olägenheter.

Stockholm den 23 november 1928.

Paul Petersson.
Konsult. ingenjör."

Några kommentarer till de här återgivna aktstyckena torde icke vara behövliga. De däri lämnade upplysningarna om det mer än 40-åriga värmesystemets bristfällighet och om övriga sanitära missförhållanden med därav följande ökad sjuklighet bland de blinda barn, som från hela landet överlämnas till denna statsanstalt för erhållande av en efter deras lyte avpassad undervisning, lägga i öppen dag, huru trängande behovet av de föreslagna förbättringarnas genomförande i verkligheten är. Som direktionen för institutet framhållit är det mest ändamålsenligt att byggnadsarbetet för erhållande av det behövliga ökade utrymmet samt anordnandet av vattenklosetter och omläggningen av värmeledningssystemet ske i en följd.

Enligt de av byggnadsstyrelsen uppgjorda kostnadsberäkningarna beträffande det förordade alternativförslaget fördela sig dessa på följande sätt å de olika posterna:

Byggnadskostnader i huvudbyggnaden	Kr. 223,000
" i övriga byggnader	" 34,000
Kostnader för värme-, vatten- och avloppsledningar	" 147,000
" " elektriska belysnings- och ringledningar med apparater	" 11,500
Kostnader för personhiss	" 8,200
Oförutsedda utgifter, arvoden och dylikt	" 42,800
	Summa Kronor 466,500

Den här anförda summan anger sålunda det anslag, som för de föreslagna förbättringarnas genomförande är erforderligt utöver det belopp, som av Kungl. Maj:t begärts till den yttre avloppsledningen utanför anstaltsområdet. Hela det för ändamålet erforderliga anslaget lär icke vara behövligt under det budgetår, som arbetet påbörjas, utan torde detsamma lämpligen kunna fördelas på tvenne budgetår. Därvid torde man kunna räkna med, att samtliga byggnadsarbeten

kunna fullbordas under första budgetåret, medan utgifterna för omläggningen av värmesystemet, som icke kan påbörjas annan årstid än våren, och övriga sanitära förbättringar kunna till större delen läggas på andra budgetåret.

Med stöd av vad här blivit anfört, få vi sålunda hemställa,

att riksdagen måtte medgiva, att tillbyggnads- och förbättrings-
arbeten utföras vid institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas
enligt det i byggnadsstyrelsens i ärendet till Kungl. Maj:t den 5 juli
1928 avgivna skrivelse som alternativ I betecknade förslaget för en
beräknad kostnad av 466,500 kronor

och att riksdagen för ändamålet måtte, utöver det av Kungl. Maj:t
för yttre avloppsledning begärda beloppet, anvisa för budgetåret
1929—1930 ett *extra* reservationsanslag av 266,500 kronor.

Stockholm den 15 januari 1929.

Alfred Petré.

Mauritz Hellberg.

A. J. Bär.

Edv. Björnsson.

Wilhelm Björck.
